

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ПОНЯТТЯ «ФАХОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

THE CONCEPT OF "PROFESSIONAL COMPETENCIES OF THE FUTURE TEACHER OF CHOREOGRAPHIC DISCIPLINES" IN MODERN SCIENTIFIC DISCOURSE

Статтю присвячено розгляду сутнісних характеристик поняття «фахові компетентності майбутніх викладачів хореографічних дисциплін». Проаналізовано сучасні наукові підходи до дослідження поняття «компетентність» як динамічного феномену, що визначає здатність людини реалізовувати діяльність, у тому числі професійну, та функціонує на основі активного поєднання знань, способів мислення, практичних вмінь, мотиваційно-ціннісної та вольової сфери. Висвітлено, що актуальним чинником формування компетентного фахівця виступає впровадження освітньо-компетентної моделі його професійної підготовки. Підтверджено актуальність реалізації ідеї «компетентної освіти», що була запропонована у США та європейських країнах і полягала у переході з традиційної парадигми навчання як системи знань, умінь і навичок на особистісно-діяльнісний тип навчання з фаховою спрямованістю.

Розглянуто зміст освітньо-професійних програм та визначено особливості формування професійних компетенцій студентів-хореографів під час здобуття ними вищої освіти. З урахуванням особливості професійної підготовки майбутніх викладачів хореографії розроблено сутнісні характеристики їх фахових компетентностей. Науково-теоретична компетентність включає актуальні, системні знання щодо закономірностей і тенденцій розвитку хореографічного та інших видів мистецтва; володіння спеціальною термінологією; розуміння жанрово-стильових особливостей танцювальних творів та способів їх інтерпретації. Художньо-виконавська компетентність відображає комплекс спеціальних виконавських умінь і навичок; здатність до створення та апробації власних постановочних ідей та їх сценічного втілення; демонстрацію високого рівня виконавської техніки та артистичних якостей, індивідуальної манери виконання; націленість на постійне вдосконалення себе як викладача і танцівника. Творчо-організаційна компетентність озброює студентів уміннями творчо і по-новому проектувати, прогнозувати, організовувати навчальні і творчі процеси і заходи в дитячому танцювальному колективі; розробляти тематику, зміст та методику хореографічних занять, добирати або розробляти нові та ефективні засоби навчання; володіти культурою комунікативної взаємодії з учнями.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, фахова і професійна підготовка, майбутній викладач хореографіч-

них дисциплін, студент-хореограф, вища мистецька освіта.

The article is devoted to the consideration of the essential characteristics of the concept of «professional competencies of future teachers of choreographic disciplines». Modern scientific approaches to the study of the concept of «competence» as a dynamic phenomenon that determines the ability of a person to implement activities, including professional ones, and functions on the basis of an active combination of knowledge, ways of thinking, practical skills, motivational-value and volitional spheres have been analyzed. It is highlighted that the actual factor in the formation of a competent specialist is the introduction of an educational and competence model of his professional training. The relevance of the implementation of the idea of «competence education», which was proposed in the USA and European countries and consisted in the transition from the traditional paradigm of education as a system of knowledge, skills and abilities to a personal-activity type of training with a professional orientation, has been confirmed. The content of educational and professional programs is considered and the peculiarities of the formation of professional competencies of students-choreographers during their higher education are determined. Taking into account the peculiarities of professional training of future choreography teachers, the essential characteristics of their professional competencies have been developed. Scientific and theoretical competence includes actual, systematic knowledge of the patterns and trends in the development of choreographic and other types of art; knowledge of special terminology; understanding of genre and style features of dance works and ways of their interpretation. Artistic and performing competence reflects a complex of special performing skills and abilities; ability to create and test their own staging ideas and their stage implementation; demonstration of a high level of performing technique and artistic qualities, individual manner of performance; focus on continuous improvement of oneself as a teacher and dancer. Creative and organizational competence equips students with the ability to creatively and in a new way design, predict, organize educational and creative processes and events in a children's dance group; to develop the topics, content and methods of choreographic classes; to select or develop new and effective teaching tools; to have a culture of communicative interaction with students.

Key words: competence, competence approach, professional and professional training, future teacher of choreographic disciplines, student-choreographer, higher art education.

УДК 378.091.3:37.091.12.011.3-051]:793.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.14>

Короткевич К.Є.,
докт. філос.,
викладач кафедри хореографії
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Запити та очікування сучасного суспільства щодо ефективної підготовки конкурентоспроможних фахівців пов'язані зі складними, мінливими умовами та прискоренням темпу життя, його інформативною насиченістю, що вимагає від здобувачів здатності успішно діяти та творчо самореалізовуватися на основі сформованих у процесі навчання професійних компетенцій. Компетентним спеціалістом вважається особистість, яка володіє ґрунтовними знаннями, вміннями та навичками, креативно і критично мислить, є самостійною, мобільною, комунікативною, готовою до вирішення різноманітних проблем, а також брати на себе лідерство і бути відповідальною. У зв'язку з цим в останні десятиліття у науковій спільноті посилилась увага до широкого кола питань, пов'язаних з формуванням професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід» у науковий обіг увійшли наприкінці XX століття, їх сутність розкривалися у роботах таких європейських учених, як Р. Бадер, Дж. Равен, Д. Мертенс, А. Шелтон та ін. Українські дослідники сьогодні продовжують вивчати теоретичні і прикладні аспекти застосування компетентнісного підходу в освіті, професійній підготовці фахівців різних спеціальностей та інших галузях людської діяльності (О. Пометун, М. Рудь, В. Свистун, О. Ходань, В. Ягун та ін.), зокрема педагогів-хореографів (Л. Андрощук, К. Короткевич, О. Мартиненко, Н. Мельник, І. Харченко, Л. Червонська, В. Чуба та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні сучасних підходів до проблеми підготовки майбутніх викладачів хореографічних дисциплін на основі формування професійних компетентностей.

Виклад основного матеріалу. «За рішенням Ради Європи, сучасний європеєць повинен володіти декількома ключовими компетенціями, які визначають сутність і смисл його життя, становлять основу особистісного і соціального розвитку та самореалізації. Серед них однією з найважливіших вважається здатність людини самостійно навчатися протягом всього життя, здобувати потрібні знання та використовувати їх у різноманітних ситуаціях», вказує у своїй роботі К. Короткевич [1, с. 91]. Педагогічна Конституція Європи проголошує сім ключових (головних, базових) компетентностей, які потрібні сучасному учителю, а саме: комунікативна, самоідентичності, розуміння справедливості, лідерська, дослідно-аналітична, самоосвітня та емпатійна компетентності. Саме вони потрібні для того, щоб викладач зміг створити сприятливе й продуктивне соціально-навчальне середовище для ефективної роботи з учнями та забезпечення їх успішного дорослішання та вміння знаходити своє місце в житті у майбутньому.

Найбільш часто компетентність особистості розглядається як галузь (сфера) питань, в яких

вона вільно орієнтується, глибоко обізнана і може використовувати свої знання, досвід і практичні вміння у власній діяльності. Компетентною людиною вважають ту, яка здатна впевнено поводитись у сфері своєї діяльності, постійно поглиблювати професіоналізм, удосконалювати фахові компетенції. Соціально-психологічними та педагогічними передумовами формування компетентної особистості виступають: індивідуальні здібності, здатності та якості, мотиваційна, комунікативна та вольова сфера, критичність мислення та ін.

Учені розглядають два рівня компетентностей. Загальні або базові компетентності лежать в основі виживання і соціальної адаптації людини та забезпечують становлення і розвиток особистості на протязі всього життя, а саме шляхом: здобуття нових знань і також теоретичного та емпіричного досвіду, формування індивідуальних здібностей і якостей, реалізації різних видів діяльності, зокрема навчально-пізнавальної, соціальної, комунікативної тощо. Загальні компетентності особистості допомагають їй соціалізуватися в суспільстві; розвивати в собі здатність протистояти різноманітним викликам і проблемам, вирішувати їх; діяти в різних, у тому числі змінюваних умовах і самостійно; здобувати актуальну і потрібну інформацію; бути спроможною до співпраці та взаємодії з іншими людьми; здатною до критичної самооцінки і саморефлексії власних дій та ін.

На відміну від них, спеціальні компетентності особистості учні пов'язують з можливістю ефективно організовувати та здійснювати успішну діяльність у певній, у тому числі професійній сфері, виконувати свої функції та обов'язки. Отже, комплекс якісно-сформованих професійних компетенцій відображає рівень готовності особистості до реалізації професійної діяльності, а фахівець повинен володіти системними й глибокими знаннями в обраній галузі діяльності, вміти їх творчо використовувати, поповнювати, спрямовувати себе на постійне самовдосконалення та самореалізацію. «Спеціальні (фахові) компетенції інтегрують в собі знання предмету навчання, методики його викладання і підрозділяються на: цільові, змістовні, проектні, рефлексивні та моніторингові», – вважає О. Мартиненко [2, с. 169].

І. Харченко вказує, що «під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині ідентифікувати і розв'язувати незалежно від ситуації проблеми, характерні для певної сфери діяльності» [6]. Н. Мельник визначає професійну компетентність як «інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [3, с. 55].

У цьому світлі актуально по-новому трактувати ідею «компетентнісної освіти», що була запропонована у США та європейських країнах і полягала у переході з традиційної парадигми навчання як системи знань, умінь і навичок на особистісно-діяльнісний тип навчання з фаховою спрямованістю (така організація освіти в Україні, зокрема отримала назву компетентнісно-зорієнтованої освіти). Основними положеннями, що характеризують компетентнісну освіту, визначено: 1) взаємозв'язок змісту освіти та майбутньої професійної діяльності; 2) пріоритетна увага до індивідуальних особливостей, потреб та мотивації студента як суб'єкта навчання, наближення освіти до особистісних інтересів, можливостей; 3) потреба у створенні спеціального соціокультурного освітнього середовища; 4) реалізація професійної освіти на основі принципів самоорганізації та саморозвитку особистості.

Актуальним чинником формування компетентного фахівця виступає впровадження освітньо-компетентнісної моделі його професійної підготовки. Сутність такої підготовки полягає у спрямованості освіти як на формування широкої ерудиції та професійно-значущих якостей студентів, так і розвиток вузько-спеціалізованих знань, вмінь та навичок; забезпечення наступності та безперервності професійного вдосконалення на засадах акмеології – досягнення високого рівня особистісної, професійної і творчої самореалізації.

Отже, високий рівень професійної компетентності здобувачів вищої освіти визначається здатністю: 1) оперативно і креативно використовувати набуті у процесі навчання знання, уміння та навички; 2) самостійно планувати, організовувати, керувати, здійснювати моніторинг, контролювати, коригувати та оцінювати власну освітню і професійну діяльність; 3) творчо працювати з актуальною інформацією, включаючи її за потреби у власний професійний тезаурус, та вміти використовувати у змінюваних умовах навчання; 4) реалізовувати неперервну самоосвіту та проявляти такі особистісні якості, як активність, відповідальність, оперативність, дисциплінованість, працездатність, намагаючись постійно підвищувати свій професійний рівень.

Науково-теоретичним орієнтиром у дослідженні проблеми удосконалення фахової підготовки майбутнього викладача хореографічних дисциплін може виступати компетентнісний підхід, який розкриває потенціал формування у майбутніх фахівців загальних і спеціальних компетентностей, необхідних для реалізації їх професійної діяльності. Адже, компетентний, а значить добре обізнаний, підготовлений, озброєний якісними знаннями та вміннями майбутній хореограф-викладач відчуває себе у професії впевнено, з мотивацією на подальшу самоосвіту, самореалізацію і досягнення успіху в обраній сфері. Л. Червонська вказує: «На сьогоднішній день під час навчальної діяльності

студентів-хореографів вищих закладів освіти важливе місце займає компетентнісний підхід, який характеризується зміщенням акцентів у викладанні на активну самостійну діяльність студентів, зокрема, переорієнтацію процесу навчання на параметри професійних компетентностей» [7, с. 255].

Вирішенню проблеми формування фахових компетенцій студентів-хореографів присвячено чимало досліджень вітчизняних науковців, важливість формування фахових компетенцій також підкреслюється у розроблених різними вищими освітньо-професійних програмах підготовки здобувачів спеціальності 024. Також у Стандарті вищої освіти з підготовки бакалаврів Галузі знань 02 «Культура та мистецтво», спеціальності: 024.00.01 «Хореографія» (2020 р.). висвітлено комплекс найбільш потрібних компетентностей бакалавра-хореографа, які засвідчують: «здатність студента усвідомлювати роль і місце хореографічного мистецтва в культурно-історичному розвитку людства; уміння творчо використовувати знання з теорії та історії хореографії, стильових і жанрових особливостей художніх і хореографічних явищ; здатність володіти професійною термінологією; розробляти і використовувати сучасні освітні технології у фаховій роботі; на основі теоретичних знань та особистісно-професійного досвіду створювати хореографічні композиції, творчі проекти тощо; володіти педагогічними техніками і методиками у роботі з різними віковими групами вихованців; застосовувати власний творчий і виконавський потенціал у концертно-сценічній та педагогічній діяльності; бути готовим до визначення особистісних цілей щодо систематичного і безперервного саморозвитку і самовдосконалення» [1, с. 93].

В. Чуба звертає увагу на вплив змісту мистецької освіти на формування компетентного викладача-хореографа і вважає, що «мистецька компетенція майбутнього викладача-хореографа передбачає синтез, єдність: знань з історії, теорії, методики викладання мистецтва танцю; умінь в галузі виконавства або практичного класу; досвіду практичної художньо-освітньої діяльності, що дає змогу майбутньому фахівцю успішно здійснювати в змінних соціо-культурних умовах професійні функції, самостійно розвивати і реалізовувати набутий у процесі навчання фаховий потенціал» [8, с. 222].

Формування фахових компетентностей майбутніх викладачів хореографії є також важливою складовою освітньо-професійних програм підготовки здобувачів бакалаврського та магістерського ступенів вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія. У розроблених колективами розробників ОПП різних ЗВО України (Київський університет імені Бориса Грінченка, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Бердянський державний педагогічний університет, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка та ін.) визначено необхідні загальні

компетенції студентів-хореографів як майбутніх фахівців та активних представників сучасного суспільства, серед яких: науково-дослідницька, теоретико-методологічна, художньо-просвітницька, самоорганізаційна; самоосвітня; комунікативна, педагогічно-викладацька, професійно-лідерська; виконавсько-творча та ін., а також підкреслено важливість умінь «постійно і самостійно оновлювати знання, адаптуватись і діяти у змінних умовах життя та професійної діяльності, приймати рішення та брати відповідальність за їх результати тощо» [4, с. 12]. Ми у своєму дослідженні відповідно до напрямків професійної підготовки сформулювали зміст найбільш важливих і професійно-необхідних компетентностей майбутніх викладачів хореографічних дисциплін.

Науково-теоретична компетентність студентів-хореографів – це інтегральна мистецька компетентність, яка включає науково-верифіковані, актуальні, системні знання та відомості в галузі сформованих культурно-історичних напрямків, закономірностей і тенденцій розвитку хореографічного та інших видів мистецтва, психології, методології і практики художньої творчості, діяльності відомих танцівників та балетмейстерів; здатність до проведення наукового аналізу, критичне осмислення і пізнання нових хореографічних явищ, вивчення існуючих та створення нових програм хореографічного навчання й виховання школярів; володіння спеціальною термінологією та понятійним апаратом хореографічного мистецтва; розуміння жанрово-стильових особливостей хореографічних творів та способів їх інтерпретації; теоретичні основи виконання основних рухів танців різних напрямків – класичного, народно-сценічного, історичного, сучасного, бального та ін.

Художньо-виконавська компетентність відображає розвинений комплекс спеціальних виконавських умінь і навичок студентів; здатність до створення та апробації власних постановочних ідей та їх сценічного втілення; практичне володіння танцювальним репертуаром різних стилів і жанрів на основі знання лексики хореографічних рухів, комбінацій, музичного супроводу, а також особливостей інтерпретації національного музично-танцювального фольклору різних країн; демонстрацію високого рівня виконавської техніки та артистичних якостей, індивідуальної манери та виразності виконання; націленість на постійне вдосконалення себе як викладача і танцівника.

Творчо-організаційна компетентність озброює студентів уміньми творчо, по-новому проєктувати, прогнозувати, організовувати навчальні і творчі процеси і заходи в дитячому колективі, враховуючи індивідуальні та вікові особливості учнів; створювати танцювальний репертуар потрібного стилю та рівня складності; розробляти тематику, зміст та методику хореографічних занять, добирати або розробляти нові та ефективні засоби навчання;

перебувати у постійному творчому пошуку, не боятися експериментувати та втілювати власні креативні ідеї і задуми; володіти культурою комунікативної взаємодії з учнями та професійно вирішувати будь-які ситуації, у тому числі конфліктні; розробляти сценарії, організовувати і проводити з учнями концертно-виховні заходи, залучати їх до просвітницької діяльності тощо.

Висновки. Таким чином, у статті було розкрито сутність поняття «фахові компетентності майбутнього викладача хореографічних дисциплін» та його компонентної структури з точки зору сучасного наукового знання та підходів щодо вивчення та тлумачення; висвітлено особливості формування означеного феномену у процесі професійної підготовки здобувачів вищої хореографічної освіти; окреслено перспективи подальшого теоретичного дослідження та методичного забезпечення освітнього процесу з метою розвитку компетентного фахівця мистецької галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Короткевич К. Є. Формування умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін у процесі фахової підготовки. дис. ... д-ра філософії: 011 – освітні, педагогічні науки / Кропивницький, ЦДУ імені Володимира Винниченка, 2023. 237 с.
2. Мартиненко О. Формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії в умовах вищого навчального закладу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 12. 2015. С.165-174. https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/12_2/23.pdf
3. Мельник Н. І. Феномен «професійної компетентності» в українській та європейській педагогічній теорії: порівняльний аспект / *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. праць. 2017. № 28. С. 54–60.
4. Освітньо-професійна програма «Хореографія», спеціальність 024 Хореографія, галузь знань 02 Культура і мистецтво, рівень вищої освіти Освітньо-кваліфікаційний рівень «Спеціаліст», кваліфікація Вчитель хореографії / Розробники: Лавриненко С. О., Похиленко В. Ф. Босий В. С., Спічул І. В. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2016. 25 с.
5. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львівського університету*. Серія: Педагогіка, 2006. Вип. 21. Ч.1. С. 73-82.
6. Харченко І. Проблема формування професійної компетентності майбутнього керівника танцювального колективу https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/41/visnuk_8.pdf
7. Червонська Л. М. Особливості професійної підготовки студентів-хореографів в умовах сучасної вищої школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 1. Бердянськ: БДПУ, 2018. С. 255-259. DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-1-255-259
8. Чуба В. Проблеми формування професійних якостей майбутніх хореографів в системі вищої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (Ч. 3). С. 221– 227.